

5. Аналіз отриманих результатів на предмет відповідності (наближення) еталонній моделі.

Формування інформаційної бази грошових (загальних) доходів населення

1. Формування масиву даних о доходах всього легального сектору економіки. Тобто доходів, що акумулюються на облікової карті у податкової службі за ідентифікаційними кодами, персоніфікованих картках, деклараціях о доходах підприємців, відомостях по виплаті трансфертів і ін. джерел.

2. Сортування масиву грошових (загальних) доходів населення за зростанням.

3. Розбивка масиву на п'ять квінтилей.

4. Розрахунок сум доходів по квінтилям.

5. Розрахунок загальної суми доходів.

6. Розрахунок питомої ваги квінтильних сум в загальній сумі доходів (у відсотках).

7. Розрахунок координат для графічної побудови лекала диференціації доходів.

Розрахунок координат здійснюється кумулятивним методом (доходи у відсотках 20% населення, 40% населення, 60% населення, 80% населення, 100% населення).

Робота в інтерактивному режимі: введення даних

Програма передбачає інтерактивне спілкування користувача завдяки діалоговому вікну, яке відображується на екрані монітору після запуску файлу LORENC.EXE.

Збереження даних в оперативній пам'яті комп'ютера

Здійснюється за допомогою опції «Зберегти» в окремому файлі.

Аналіз отриманих результатів на предмет відповідності еталонній моделі – лекалу у короткостроковому періоді.

Як часний випадок, ошукваної моделлю може бути:
 $5 * \Delta 1 = 0.4 < 1$, $5 * \Delta 2 = 0.5 > 1$, $5 * \Delta 3 = 1.1 > 1$, $5 * \Delta 4 = 1.175 > 1$, $5 * \Delta 5 = 1.275 > 1$

Цей варіант розподілу може бути використано як оперативний орієнтир (лекало-еталон) короткострокових перспектив – крива на моніторі свідчить про тенденцію зменшення бідності та відродження середнього класу.

Примітка: при здійсненні аналізу принциповим є контроль за положенням критичної точки диференціації (світовий досвід – 40,13).

Рекомендується регіональним органам управління економікою зафіксувати критичну точку диференціації доходів в регіоні у 1999 році (найгірший випадок).

Далі в якості практичної допомоги для впровадження автоматизованого розрахунку стратифікаційних параметрів нами наведений лістинг програми «Лекало диференціації доходів».

Висновки

Сучасні стратифікаційні параметри в Україні не можуть забезпечити сталого розвитку. негайно потрібні заходи, що забезпечать зниження загрозливої диференціації доходів серед населення. Якість контролю за тенденціями змін стратифікаційних параметрів та їх практичні оперативні розрахунки можуть бути досягнуті завдяки впровадженню системи автоматизованої обробки інформації з аналізу стратифікаційних тенденцій.

Література

1. Громоздова Л.В. Нерівномірність розподілу індивідуальних прибутків населення регіону // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – Вип. 175. – С. 224–236.
2. Громоздова Л.В. Виявлення тенденцій економічного розвитку через оцінку нерівномірності розподілу індивідуальних прибутків населення // Город, регион, государство: проблемы распределения полномочий. Сб. науч. тр. – Донецк: Юго-Восток, НАН Украины Институт экономико-правовых исследований, 2003. – С. 60–64.
3. Громоздова Л.В. Економічне регулювання механізму виконання програм розвитку регіону // Экономические проблемы и перспективы стабилизации экономики Украины. Сб. науч. тр. Докторов, аспирантов и соискателей, 2002. – С. 183–194.
4. Громоздова Л.В., Простотина С.В. Моделирование управления развитием инновационной экономики // Научно-теоретический журнал ХЕУ. Випуск 2(10), 2008. – С. 315–323.
5. Азаров М.Я. Доповідь на засіданні уряду // Термінал, №14(548) від 04.04.2011 р. – С. 16.

К.В. ПЕТРЕНКО,
к.е.н., доцент, Київський національний університет культури і мистецтв

Депресивний регіон у контексті державної регіональної політики

Стаття присвячена проблемам розвитку депресивних територій у контексті державної регіональної політики. Визначено основні засади та завдання регіональної політики щодо підтримки депресивних територій.

Ключові слова: депресивні території, регіональна політика.

Статья посвящается проблемам развития депрессивных территорий. Определены основные принципы и задания ре-

гиональной политики относительно поддержки депрессивных территорий.

Ключевые слова: депрессивные территории, региональная политика.

This article is dedicated to the problems development of the depressed territories. Identified basic principles of regional policy for depressed areas.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні внаслідок дії низки факторів, таких як світова фінансова криза, «ручне» управління економікою, політична нестабільність тощо, соціально-економічна диференціація розвитку регіонів в Україні невпинно посилюється. Це спричинює виникнення регіональних диспропорцій та призводить до дестабілізації розвитку регіону. Невирішеність цієї проблеми істотно ускладнює реалізацію єдиної державної політики розвитку у сфері соціально-економічних перетворень, збільшує загрозу виникнення регіональних криз та нових депресивних територій; перешкоджає формуванню загальнодержавного ринку товарів і послуг; сприяє зниженню конкурентоспроможності національної економіки та її інтеграції у світове господарство в умовах глобалізації. Тому від дієздатності державної регіональної політики, яка є важливим індикатором готовності нашої держави до інтеграції в європейську спільноту залежить успішне здійснення соціально-економічних перетворень в Україні, що, в свою чергу, значною мірою залежить від тісної взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, раціонального поєднання загальнодержавних інтересів з інтересами та особливостями регіонів в тому числі і проблемними, ефективним використанням їхнього природно-ресурсного, трудового, науково-технічного й виробничого потенціалу.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження та узагальненню проблем політики регіонального розвитку і управління цим процесом присвячені фундаментальні дослідження вітчизняних та закордонних учених, серед яких найбільшою ґрунтовністю відрізняються наукові праці Е. Алаєв, О. Алімова, О. Амоші, С. Бандура, І. Балабанова, М. Барановського, О. Бейдика, Н. Вишневської, З. Варналія, О. Гейман, В. Геєця, С. Генсирюка, Л. Горбач, Ю. Гладких, Б. Данилишина, Л. Дейнеко, М. Долішнього, С. Дорогунцова, В. Євдокименка, І. Зоріна, В. Квартальнова, М. Крачила, Д. Клинового, В. Куценко, В. Кравченка, Н. Ларіної, А. Кисельникова, О. Любіцевої, М. Ляшевської, Т. Максимової, А. Новікової, В. Пили, В. Преображенського, І. Родічкина, А. Степаненка, І. Твердохлебова, М. Чумаченка, Л. Чернюк, А. Чистобаєва, М. Фащевського, М. Хвесика, В. Шевчука та ін.

Метою статті є дослідження регіональної політики розвитку стосовно депресивних територій, що спрямована стимулювання ефективного соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Необхідність впровадження регіональної політики впливає з регіональної дискретності простору, нерівнозначності регіонів за чинниками і завданнями їхнього розвитку, внаслідок чого будь-яка державна політика будується диференційовано в регіональному аспекті. В сучасних умовах незаперечним фактом є те, що депресивні території належать до числа головних об'єктів державної регіональної політики і потребують регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Державна політика регіонального розвитку стосовно депресивних територій повинна бути спрямована на стимулювання ефективного соціально-економічного розвитку депресивного регіону та раціональне використання їхніх ресурсних потенціалів та пріоритетів, забезпечення сприятливих умов для

життєдіяльності населення, вдосконалення територіальної організації суспільства.

Об'єктами такої політики регіонального розвитку є проблемні територіальні утворення, які слід розглядати як системи певного підпорядкування, в межах яких здійснюються державне управління та місцеве самоврядування. Суб'єктами її виступають центральні, регіональні та місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які виходячи зі своєї компетенції вирішують питання, пов'язані з соціально-економічним розвитком депресивних регіонів. Однак система завдань державної регіональної політики розвитку є значно більшою ніж розв'язання проблем лише депресивних територій. Водночас аналіз наукової літератури свідчить про те, що існують суттєві розбіжності у тлумаченні змісту регіональної політики, формулюванні її мети та завдань. Теоретичні засади становлення державної регіональної політики ґрунтовного викладенні в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Е. Алаєв, Г. Балабанова, З. Варналія, Ю. Гладких, М. Долішнього, Б. Данилишина, З. Герасимчук, В. Кравців, Я. Олійника, В. Поповкіна, М. Пістун, М. Чумаченка, Л. Шевчука та ін.

Слід зауважити, що у найпоширенішому варіанті розуміння регіональної політики економічний аспект домінує над іншими компонентами регіонального життя. Відповідно поняття «регіональна політика» і «регіональна економічна політика» часто вживають як синоніми без будь-яких застережень. Наприклад, М. Кноглер та О. Секарев під регіональною політикою розуміють «сукупність заходів, спрямованих на усунення відмінностей в економічній дієздатності та життєвому рівні, наявних між територіально відокремленими частинами країни» [5]. С. Романюк державною регіональною політикою вважає «систематизований вплив на регіони центрального уряду, а також його територіальних підрозділів» [7, с. 3]. А відомий радянський економіко-географ Е. Алаєв у своєму понятійно-термінологічному словнику визначив регіональну політику як «сферу діяльності з управління економічним, соціальним і політичним розвитком країни в просторовому, регіональному аспекті, тобто пов'язану з взаємовідносинами між державою і районами, а також районів між собою» [1]. До питань, що розглядаються в регіональній політиці, він залучив такі напрями, як співвідношення і взаємодія рушійних сил регіонального розвитку (усі сектори національної економіки, внутрішні й зовнішні чинники та засоби); співвідношення національного (загальнодержавного) та регіонального аспектів розвитку, центрального і регіонального рівнів управління економікою (рівень регіональної автономії, ступінь централізації планування і управління); ставлення до завдання підйому економіки відсталих районів, освоєння нових районів і ресурсів; ставлення до національно-етнічних питань (в умовах багатонаціональної держави); регіональні аспекти демографічної політики, політики урбанізації, аграрної політики та інших заходів державної влади.

Під час обґрунтування концепції сталого розвитку депресивних територій, особливої уваги стали приділяти вирішенню екологічних проблем серед основних сфер діяльності регіональної політики. Так, наприклад, Ю. Гладкий та А. Чистобаєв дають та-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ке визначення: «Регіональна (соціально-економічна) політика держави – це сфера діяльності з управління політичним, економічним, соціальним та екологічним розвитком країни в просторовому, регіональному аспекті, яка відображає як взаємовідносини між державою і регіонами, так і регіонів між собою» [3].

Відомий український економіст і географ В. Поповкін, який обґрунтував і відстоював необхідність регіонально-цілісного підходу в управлінні економічним розвитком держави, вважав, що регіональна політика України має сприяти найефективнішому досягненню головних економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку держави завдяки використанню закономірностей і факторів територіального поділу праці й регіонального комплексотворення [6]. На думку М. Долішнього, «у широкому розумінні регіональна політика – це система цілей і дій, що спрямовані на реалізацію інтересів держави щодо регіонів та внутрішніх інтересів самих регіонів, яка реалізується за допомогою методів, що враховують історичну, етнічну, соціальну, економічну та екологічну специфіку територій» [4, с. 17]. На його думку, тільки через механізми регіональної політики, як важливого елемента загальнонаціональної стратегії, можна активізувати внутрішні потенціали регіонів для соціально-економічного зростання територій і держави в цілому. Саме регіональна політика розвитку може стати універсальним засобом ефективного використання внутрішніх регіональних резервів для забезпечення соціально-економічного розвитку проблемних територій, чого важко досягти за допомогою галузевих методів управління. Таким чином, незважаючи на велику кількість тлумачень, під регіональною політикою, як правило, розуміють сферу діяльності з управління економічним, соціальним, екологічним і політичним розвитком країни в регіональному аспекті відповідно до заздалегідь розробленої програми розвитку регіону. Метою регіональної політики є зведення до мінімуму тих нерівностей, які створюють ґрунт для виникнення соціальних конфліктів, заважають соціально-економічному розвитку держави в цілому або її частин, чи групі держав (наприклад, країн – членів певної міжнародної організації).

В останнє десятиліття регіоналісти відмовляються від планів відтворення у відсталих регіонах індустріальної структури, характерної для регіонів-лідерів. Найбільш популярною стала концепція порівняльних регіональних переваг, відповідно до якої кожний регіон прагне до максимізації регіонального економічного доходу на основі активізації тих галузей, в яких концентруються найбільш розвинуті і надлишкові в даному регіоні фактори виробництва.

У нашій країні накопичився комплекс регіональних проблем і диспропорцій, що зародилися у минулі десятиріччя. До основних з них можна віднести:

- відставання малих міських і ще більшою мірою сільських поселень від великих міст за рівнем економічного і соціального та культурного розвитку;
- деформацію статевікової структури сільського населення;
- посилення регіональної диференціації за якістю навколишнього середовища;

- соціально-економічні, екологічні, психологічні та інші проблеми у зонах радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській атомній електростанції, а також у регіонах розміщення переселенців;

- застарілий багатоплановий адміністративно-територіальний поділ.

Відповідно до мети та назрілих проблем відповідної території необхідно визначити стратегічні завдання політики регіонального розвитку, а саме:

- здійснення реструктуризації економіки регіонів, яка ґрунтується на вимогах забезпечення соціально-економічної ефективності відповідних заходів;

- налагодження ефективних внутрішньо- і міжрегіональних економічних зв'язків, спрямованих на формування національної економіки та регіональних господарських комплексів;

- заохочення розвитку інвестиційної діяльності на проблемних територіях регіонів створенням пільгових умов у оподаткуванні та здійсненні інвестиційної діяльності;

- формування і розвиток спеціальних (вільних) економічних зон, технопарків, технополісів із першочерговим визначенням локальних територій для їхнього розміщення, а також облаштування державних кордонів і налагодження на новій основі системи зв'язків між прикордонними регіонами;

- стимулювання демографічного розвитку регіонів з метою усунення негативних наслідків, пов'язаних з високою смертністю і низькою народжуваністю населення;

- створення сприятливих умов для розвитку малих підприємств виробничого та невиробничого типу, фермерських господарств (пільгове оподаткування, фінансова та морально-технічна підтримка);

- здійснення заходів щодо стабілізації регіональних ринків праці, товарів та послуг із застосуванням для цього економічних важелів, а також регіональних та місцевих замовлень;

- створення ефективних регіональних програм соціального захисту населення.

Політика регулювання соціально-економічного розвитку депресивних територій зазнає постійно змін відповідно до поглиблення процесів ринкової трансформації та при виявленні недоліків у поточних регуляторних процесах. Через це виникає необхідність проведення процедур аналізу діючих та створення нових регуляторних дій з метою прискорення позитивних змін в економіці депресивної території.

Основними цілями державного регулювання депресивних територій в рамках регіональної політики розвитку мають стати:

- зближення рівнів соціально-економічного розвитку регіонів, та зміцнення позицій депресивних територій на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- податкове стимулювання експортноорієнтованих та імпортозамінюючих виробництв;

- сприяння активізації інвестиційних процесів;

- податкове стимулювання галузей соціальної та культурної сфери, які забезпечують покращення якості життя населення;

- зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування та забезпечення їх фінансової самостійності.

Одним із важелів удосконалення територіальної організації суспільства стає політика регіонального розвитку, орієнтована на становлення механізмів управління формуванням господарських адміністративно-територіальних систем всіх типів та просторових рівнів. Вона покликана забезпечувати комплексно-пропорційний розвиток територій з максимальним урахуванням місцевих умов і ресурсів. Основною формою реалізації державної політики регіонального розвитку стають національні програми вирішення комплексних проблем великих територій. Розробка та реалізація їх фінансуються з державного і місцевих бюджетів, а також з інших джерел. Всі регіонально орієнтовані державні програми мають узгоджуватися за термінами, заходами та ресурсами з програмами зайнятості, науково-технічними екологічними та іншими державними і місцевими програмами.

Для окремих територій необхідними заходами політики регіонального розвитку є такі:

- створення пільгового режиму для підприємництва;
- застосування пільгового режиму оподаткування для населення;
- адресне спрямування державних інвестицій;
- кредити, субвенції, субсидії та дотації на розвиток соціальної сфери;
- установлення і диференціація обмежень та нормативів, а також охоронних режимів.

Перелічені заходи можуть бути разовими, коротко-, середньо- та довгостроковими. Регіональне програмування вносить у систему політики регіонального розвитку елементи перспективності, орієнтованості на тривалі зміни у сфері удосконалення організації суспільства, перетворює систему заходів на засіб досягнення визначених цілей господарського розвитку.

Висновки

Відсутність зваженої регіональної політики веде до дезінтеграції будь-якої країни, що є особливо небезпечним чинником для держав з нетривалою історією демократичного розвитку.

В Україні впродовж десятиліття незалежності регіональна політика не належала до пріоритетів внутрішньої політики держави, що означало, в свою чергу, відсутність структурованого і ефективного регіонального управління. Сьогоднішній етап державотворення дозволяє і вимагає законодавчого закріплення нової ідеології регіональної політики і формування нової архітектури регіонального управління. Бачення регіону виключно як адміністративно-територіальної одиниці, а регіонального управління як перманентного перерозподілу повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування є неконструктивним, не відповідає соціально-економічним та політичним реаліям сьогодношньої України.

Література

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – С. 189.
2. Варналія З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с.
3. Гладкий Ю.Н., Чистобаев А.И. Основы региональной политики: Учебник. – СПб, 1998. – С. 19.
4. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети – К.: Наукова думка, 2006. – 562 с.
5. Кноглер М., Секарев О. Ринкова реформа і регіональна політика // Економіка України. – 1995. – №1. – С. 65.
6. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці: Монографія. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 54.
7. Романюк С.А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: Регіональні дослідження: Моногр. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – С. 3.
8. Шамбровський Г. Вплив регіональної політики Європейського Союзу на соціально-економічну ефективність євроінтеграції // Економіка та держава. – 2006. – №6. – С. 24–27.
9. Шевчук Я.В. Механізм санації депресивних територіальних суспільних систем в контексті формування регіональної політики. – Львів, 2004. – 63 с.

Л. ЛІГОНЕНКО,
д.е.н., професор, Київський національний торговельно-економічний університет

Науковий аналіз поняття «потенціал регіону»

У статті на основі розкриття морфології понять «потенціал» та «регіон», проведенні критичного аналізу існуючих визначень здійснена конвергенція понять «потенціал» та «регіон» у контексті розвитку сучасної парадигми трактування сутності поняття «потенціал» та уявлень про регіон як макроекономічну систему зі специфічними цілями та інтересами, головними з яких є якість життя та добробут населення, конкурентоспроможність економіки регіону.

Ключові слова: потенціал, регіон, потенціал регіону.

В статтю на основі раскрытия морфологии понятий «потенциал» и «регион», проведении критического анализа существующих определений осуществлена конвергенция понятий «потенциал» и «регион» в контексте развития современной парадигмы трактовки сущности понятия «потенциал» и представлений о регионе как о макроекономической системе со специфическими целями и интересами, главными из которых является качество жизни и благосостояние населения, конкурентоспособность экономики региона.

Ключевые слова: потенциал, регион, потенциал региона.